

ОДБРАМБЕНА ФУНКЦИЈА ПОЛИЦИЈЕ И МИЛИТАРИЗАМ У ПОЛИЦИЈИ

Петар Б. Ђукић^{1*}

Достављен: 12.9.2025.

Језик рада: Српски

Кориговано: 16.10.2025.

Тип рада: Оригинални рад

Прихваћен: 11.11.2025.

DOI број: 10.5937/vojdolo2504007B

Апстракт: Тема овог рада су два међусобно повезана феномена: одбрамбена функција полиције и милитаризам у полицији. Циљ рада је да се, кроз преглед и анализу релевантне литературе, укаже на специфичности одбрамбене функције полиције, која се активира искључиво у немирнодопским стањима, попут ратног или ванредног стања. У таквим околностима полиција, поред обављања својих редовних послова и задатака из мирнодопског делокруга, делује и као помоћни орган оружаних снага. С друге стране, предмет анализе је и феномен милитаризма у полицији, који се огледа у преузимању војне опреме, тактике, вредности и организационе културе у полицијској организацији. Иако бројна истраживања указују на штетне последице милитаризације, као што су нарушавање односа са заједницом, пораст полицијског насиља и слабљење социјално-услужне функције полиције, рад указује и на парадоксалну везу предметних феномена. Наиме, одређени милитаристички елементи унутар полицијске организације могу олакшати интеграцију полиције у систем одбране у немирнодопском стању, односно приликом активирања њене одбрамбене функције. У раду се закључује да је кључни изазов за савремене полицијске системе проналажење равнотеже између одржавања демократског, услужно оријентисаног модела у мирнодопским условима и потребе за ефикасном трансформацијом у сврху одбране државе у немирнодопским стањима.

Кључне речи: полиција, функција, одбрана, милитаризам, војска

¹ Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних наука, Бања Лука, Е-mail: petar.djukic@fbn.unibl.org, <https://orcid.org/0009-0002-3885-125X>

УВОД

У организационом смислу под функцијом подразумевамо скуп свих послова који се обављају са истим циљем, при чему ти послови не морају бити сродни. Напротив, они могу бити веома различити (Subošić i Stevanović, 2023). Тако под функцијом полиције подразумевамо скуп полицијских послова који се обављају са одређеним циљем, обично ради остваривања или заштите одређених друштвених вредности, окупљених под заједничким именитељем – безбедност. Треба нагласити да садржај функције у ширем смислу, поред циљева и послова, обухвата и резултате, критеријуме, начине, методе, али и начела и тзв. „функционалне прописе” (Milošević i Subošić, 2006:400). Будући да је спектар послова и задатака које полиција обавља широк, потребно је њихово раздвајање и груписање у различите функције полиције (Friedman, 2021). Професор Дане Субошић (2017) наводи укупно осам функција полиције: заштитно-безбедносна, управна, кривична, прекршајна, нормативна, образовна, одбрамбена и социјално-услужна. При томе истиче да заштитно-безбедносна функција полиције представља синтезу свих осталих функција, јер је безбедност општи циљ обављања свих полицијских послова. Посматрајући безбедност као циљ, можемо рећи да се у свим демократским друштвима „успешност полиције мери и цени кроз стање безбедности у држави” (Pušelj i Jelenski, 2007: 2). Дакле, суштина полицијске функције, без обзира на различите теоријске приступе, јесте обављање послова у циљу одржавања и унапређења унутрашње безбедности државе, пре свега јавне безбедности (Jović i Šetka, 2024; Masleša, 2011). Међутим, једина ситуација када полицијска функција подразумева рад у функцији спољне безбедности државе јесте немирнодопско стање, када можемо говорити о одбрамбеној функцији полиције. Та функција је строго ограничена и полиција, њеним остваривањем, делује као помоћни орган оружаних снага, углавном под војном командом, обављајући притом све остале послове и задатке из свог редовног делокруга и надлежности. Ово указује на јасну поделу: полиција је примарно задужена за унутрашња питања, док је војска примарно задужена за спољну одбрану (Manning, 2014). Међутим, кроз историју ове функције нису увек биле одвојене и најчешће су биле „у рукама” једног органа – оружаних снага. Наиме, унутрашња безбедност (полицијска функција) и спољна одбрана (војна функција) историјски су се преплитале и биле део исте делатности владајуће класе, односно једне оружане силе која је служила владајућој класи (Robinson & Scaglion, 1987). Отуда и појава одређених милитаристичких обележја и код савремених полицијских организација – милитаризма у полицији. Због тога, ако говоримо о модерном друштву, један од кључних изазова у трансформацији полиције јесте „држати је одвојеном од војске” (Pino & Wiatrowski, 2006:112). Демилитаризација полиције је битан сегмент процеса прилагођавања полицијске организације и функције тековинама демократског друштва, али и процеса приближавања полиције заједници којој служи и чије безбедносне потребе задовољава. То је процес превођења полицијске организације из форме „полувојне формације” у организацију која

заузима ново место и улогу у заједници са којом је партнер, а не „контролор у сталној или потенцијално могућој конфронтацији” (Đukić i dr., 2015).

Тема овог рада биће два међусобно повезана феномена – одбрамбена функција полиције и милитаризам у полицији. Циљ рада је да се, кроз преглед и анализу релевантне литературе, укаже на специфичности одбрамбене функције полиције, која се активира искључиво у немирнодопским стањима, попут ратног или ванредног стања. У таквим околностима полиција, поред обављања својих редовних послова и задатака из мирнодопског делокруга, делује и као помоћни орган оружаних снага. С друге стране, предмет анализе је и феномен милитаризма у полицији, који се огледа у преузимању војне опреме, тактике, вредности и организационе културе у полицијској организацији. Такође, настојаћемо да анализирамо и сублимирамо досадашња истраживања ових проблема како бисмо, истовремено, дали допринос и научно-наставним дисциплинама које се баве организацијом и пословима полиције и војске. Узимајући у обзир ограничења која се односе на обим рада, циљ нам је био и да укажемо на потребу даљег истраживања ове проблематике, али и потребу њеног инкорпорирања у наставне планове и програме одређених научно-образовних институција.

Функције полиције

Да бисмо могли разумети суштину и значај одбрамбене функције полиције, кратко ћемо се осврнути и на њене остале функције. Ове функције полиција остварује у свим условима и стањима, како у мирнодопским (редовним), тако и у немирнодопским (ванредно или ратно стање). Међутим, одбрамбена функција полиције „активира” се само у немирнодопским условима и стањима, када полиција битно мења режим рада и када се чак суспендују, привремено мењају или доносе нови функционални прописи из области унутрашњих послова. Дакле, у наставку ћемо обратити пажњу на остале, редовне функције полиције.

Управна функција полиције односи се на две битне групе полицијских послова. Прва група обухвата послове у вези са контролом законитости рада одређених органа и организација са јавним овлашћењима да обављају одређене управне послове. Ти послови су обично у домену безбедности саобраћаја, производње и промета опасних материја, противпожарне заштите, приватне безбедности и др. Друга група послова из домена управне функције полиције односи се на питања држављанства, јединственог матичног броја грађана, издавања личних исправа, контроле набавке, држања и ношења оружја и муниције и све остале послове који су у вези са тзв. личним статусом грађана (Subošić, 2017). Поред тога, полиција асистира другим државним органима када ти органи нису у могућности да изврше властите одлуке без подршке полиције. Дакле, полиција је задужена да, у оквиру своје управне функције, један део управних послова контролише, а други део да непосредно извршава (Jović i Šetka, 2023).

Као један од субјеката система безбедности, полиција остваривањем своје кривичне функције сузбија криминалитет као конвенционалну безбедносну претњу. Та функција се у литератури дефинише као скуп послова који се одnose на превенцију и репресију криминалитета, тј. спречавање, откривање и

пријављивање кривичних дела, проналажење и привођење њихових учинилаца надлежним органима судске власти, а у циљу остваривања најповољнијег могућег стања безбедности (Subošić, 2017). Истовремено, тиме полиција доприноси остваривању судске функције државе у кривичним стварима.

Прекршајна функција полиције обухвата све активности које се односе на превенцију и репресију прекршаја из различитих области безбедности и друштвеног живота. Ти прекршаји прописани су читавим сетом закона над чијом применом полиција врши надзор (Jovićić i Šetka, 2023). Дакле, реч је о пословима превенције, откривања и процесуирања прекршаја издавањем прекршајног налога или подношењем захтева за покретање прекршајног поступка пред надлежним судом.

Нормативна функција полиције односи се на послове и активности у вези са припремом, изменама и допунама нормативних аката – прописа из области безбедности, превасходно јавне безбедности (најчешће правилника, наредби и упутстава). Такође, учествује у изради прописа и из других области, уколико постоји потреба за укључивање полицијских органа у њихову израду с обзиром на предмет регулisaња. Ова функција полиције доприноси остваривању законодавне функције државе.

У оквиру образовне функције, запослени у полицијској организацију стичу теоријска и практична знања и вештине које су им неопходне за обављање послова на које су распоређени или на која би могли бити распоређени. Треба напоменути да је знање организациона категорија, односно ресурс организације који се користи у сврху постизања максималног нивоа ефикасности (Subošić, 2017). С обзиром на сложеност и бројност полицијских послова и задатака, за полицијску организацију је од изузетне важности управљање знањем. У модерном концепту управљања људским ресурсима у полицији то је и препознато, па се питањима образовања и обуке полицијских кадрова приступа стратешки. Поред тога, предвиђена је и обавеза полицијских службеника да се стално стручно усавршавају. Образовна функција полиције обухвата образовање, обуку и стручно оспособљавање и усавршавање.

У савременим условима, поред традиционалне улоге која се огледа у сузбијању криминалитета, све више до изражаја долази социјална димензија полицијског деловања. Како истичу Вукашиновић-Радочић и Субошић (2007), улога полиције се не исцрпљује само у репресивним функцијама већ се све више огледа у задовољавању потреба и интереса друштва. Овај приступ дефинише тзв. „услужни” или „социјално-услужни” карактер полицијске функције који подразумева ефикасну сарадњу са грађанима и пружање помоћи и услуга не само њима већ и другим државним и недржавним субјектима. На тај начин полиција се трансформише у модеран сервис и јавну службу која, кроз механизме социјалне контроле, доприноси и општем благостању заједнице. Полицајци, као „борци против криминала”, верују да је криминал рационалан избор починилаца, а као главни задатак полиције виде њихово привођење органима судске власти. С друге стране, полицајци као „пружаоци социјалних услуга” сматрају да криминал произилази из сложенијих друштвених узрока. Они се залажу за превенцију, едукацију и изградњу односа са заједницом, што води ка мање агресивном приступу. У пракси не постоје „чисти” типови, али доминантно уверење

обликује улогу полиције (Novak et al., 2022). Дакле, у демократском друштву полицију не можемо доживљавати само као организацију која сузбија криминал, уз кориштење средстава принуде, односно силе. Полиција је еволуирала у организацију која има наглашену социјално-услужну димензију и која је, сходно томе, „сервис“ који грађанима пружа „услуге безбедности“. У вези с тим, полиција је најчешће онај орган који први поступа у различитим ситуацијама и догађајима за које се испостави да чак и нису у њеној надлежности. Још је Битнер (Bittner, 1970) писао да основна функција полиције није пуко провођење закона, него и реаговање на хитне, неодређене, конфликтне и непредвидиве ситуације, које не морају увек бити у њеној искључивој надлежности. У том контексту, а како наводи Рајс (Reiss, 1971), полиција је водећа служба заједнице за реаговање у ванредним ситуацијама личне и друштвене природе. Када им је потребна помоћ, грађани ће се прво обратити полицији, без обзира да ли је за решење њиховог проблема можда надлежна нека друга јавна служба. Ту, пре свега, мислимо на пружање разних видова помоћи грађанима, савета и информација, упућивање на надлежне субјекте, пружање прве помоћи и слично. Пушелџић и Јеленски (2007) нпр. говоре о услужном моделу рада полиције, који подразумева улогу полиције као помагача грађанима и модератора у решавању њихових проблема.

Након што смо укратко описали остале функције полиције, посебну пажњу ћемо, сходно теми и циљевима овог рада, обратити на одбрамбену функцију полиције.

Одбрамбена функција полиције

Ако говоримо о одређеном стању у ком се држава нађе и ако је то стање такво да онемогућава нормално функционисање државе и друштва (кризно стање), организација и функција полиције трпе одређење промене. Наиме, полиција прелази из стандардног режима рада у кризни, при чему њени задаци обично подразумевају обезбеђење угрожених подручја, успостављање и одржавање јавног реда, организацију заштите и спасавања људи и имовине те сузбијање криминалног понашања у условима појачане друштвене нестабилности (тзв. „опортунистичког криминала“). Полицијске снаге тада делују у координацији са другим субјектима система безбедности, али у оквиру јединственог система управљања (Рејановић и др., 2018). У првом реду улога полиције зависи од тога да ли она може да представља продужену руку владе за заповедање и координацију, или се њена улога своди на пружање помоћи неком другом органу, најчешће војсци (Kešetović i dr., 2013).

Постоји одређен број посебних безбедносних стања у којима се држава може наћи, при чему у литератури постоје различите класификације. Углавном су то немирнодопска и друга посебна безбедносна стања која надлежни државни органи проглашавају на уставом прописан начин.² Када говоримо о рату или ору-

² У најопштијем смислу, безбедносна стања могу се поделити на мирнодопска, немирнодопска и друга посебна безбедносна стања. Зависно од форме и интензитета угрожавања безбедности, немирнодопска и друга посебна безбедносна стања класификују се у складу са националним правом. Обично се врши подела на ратно и ванредно стање (Stevanović i Subošić, 2013: 143).

жаном сукобу, односно ратном стању, тада полиција преузима проширене функције – од обавештајног рада и контроле кретања, до борбе против тероризма и заштите стратешких објеката. Улога полиције и даље се примарно односи на очување унутрашње стабилности и спровођење мера јавне безбедности, али у координацији са оружаним снагама, као њихов помоћни орган (Pejanović i dr., 2018). Дакле, у овом случају говоримо о одбрамбеној функцији полиције. У условима ратног или ванредног стања улога полиције је прописана законом, односно нормама националног, али и међународног права. Веома је значајно да се полиција прилагоди, и у организационом и у функционалном смислу, оним актима који су и донесени ради отклањања таквог стања. Следствено томе, полиција мења режим рада на предвиђени начин те прилагођава своју организацију. Треба нагласити да полиција не преузима улогу војске али, на посредан начин, подржава војне напоре у одбрани земље, уз обавезно обављање својих редовних послова и задатака, које врши и у мирнодопском стању, односно остваривања свих функција које смо претходно описали.

Основна питања из домена одбрамбене функције полиције тичу се међусобног односа војске и полиције, као и специфичности организације и надлежности полиције у условима ванредног или ратног стања, односно немирнодопског стања. Садржај одбрамбене функције полиције одређен је посебним правним режимом – правним прописима, и то примарно нормама из области одбране и унутрашњих послова. Поред тога, основна начела одбрамбене функције полиције дефинисана су и међународним ратним, хуманитарним и полицијским правом, као и правом о људским правима. Примера ради, према Женевској конвенцији полицијски службеници имају статус цивила током ратног стања, уз изузетак оних полицијских службеника који су, индивидуално или у саставу јединице полиције којој припадају, ушли у састав оружаних снага и имају статус бораца (Stevanović i dr., 2012). Ово истовремено значи да полиција као организација, њени припадници и њени објекти не могу представљати легитимни војни циљ, осим оног дела који је ангажован у саставу војске и под војном командом, али само за време док такво ангажовање траје. Приликом оваквог ангажовања конкретни организациони делови полиције су под војном командом (садејство). У свим осталим ситуацијама, током немирнодопског стања, односи полиције и војске заснивају се на сарадњи, као облику координације.

Током трајања немирнодопског стања полиција прилагођава властиту организацију и функцију новонасталим околностима, али и евентуално новим прописима који су донесени с циљем управљања кризом (нпр. уредбе са законском снагом). Организационе промене подразумевају ангажовање већег броја полицијских службеника, активирање резервних или помоћних састава полиције, измене режима рада, обезбеђивање додатних материјално-техничких и финансијских средстава за рад полиције и слично. Измене функционалне природе односе се пре свега на могућности доделе проширених или нових овлашћења полицијским службеницима, како би било омогућено ефикасно обављање њихових редовних послова и задатака у немирнодопским условима. Уз проширење полицијских овлашћења повећава се и могућност њиховог прекорачења и злоупотребе од полицијских службеника, првенствено због специфичности стања које

је на снази, када је могућност откривања злоупотреба смањена. Како закључују Стевановић и Субошић (2013:154), „полиција, у немиронодопским и другим посебним безбедносним стањима, задржава и насталим условима прилагођава свој мирнодопски делокруг, организациону структуру, овлашћења и правни статус цивилне службе, уколико и све док надлежни орган, у складу са Уставом и законом, међународним хуманитарним правом и правом о људским правима, не одлучи о томе да поједине организационе делове полиције укључи у састав оружаних снага у међународном оружаном сукобу”.

Поред тога, а у контексту остваривања одбрамбене функције полиције, битно је указати и на везу између ове функције полиције и рада полиције на безбедносном сектору. Наиме, полицијски орган који своје надлежности остварује на целокупној територији државе, организује редован процес рада уз уважавање територијалног принципа организације полиције (Subošić, 2013), односно начела познавања лица и територије (Jovićić i Šetka, 2023). Овде мислимо на секторски рад, односно рад полиције на безбедносном сектору, који подразумева поделу зоне одговорности полицијских станица на безбедносна микроподручја. То се чини у циљу лакшег обављања послова безбедности на датој територији, уважавајући безбедносну проблематику, важне и криминогене личности, објекте од значаја, конфигурацију терена и сл. Полицијске послове на безбедносном сектору обављају вођа сектора и полицијски службеници који морају бити устаљени, како би могли ефикасно пратити стање безбедности. Будући да одбрана државе подразумева извођење војних операција на терену, полиција може да одигра значајну улогу као помоћни орган, стављајући на располагање војним властима управо вође сектора и друге полицијске службенике који раде на сектору, а из разлога што они најбоље познају одређену територију, објекте и лица која ту живе. Њихова упућеност у локалну стварност може да буде од велике помоћи војним јединицама које изводе операције на одређеном подручју, уважавајући истовремено све што смо навели о односу између војске и полиције у немиронодопским стањима. Дакле, можемо закључити да ресурси које полиција има, у погледу безбедносне и криминалистичке контроле терена, представљају значајну карику у ланцу одбране државе.

Примера ради, током оружаног сукоба у Нагорно-Карабаху 2023. године полицијске снаге Јерменије и Азербејџана обављале су различите задатке, што се могло видети из медијских извештаја о сукобу између ове две земље. У Јерменији полиција је претежно била ангажована на плану сузбијања унутрашњих немира. У Јеревану су јединице интервентне државне полиције, уз употребу силе, разбијале демонстрације подршке Карабаху и обезбеђивале државне институције. Насупрот томе, након што је Азербејџан остварио контролу над регионом, азербејџанска полиција распоређена је директно у Нагорно-Карабах ради успостављања и одржавања јавног реда и заштите локалног становништва. Укратко, јерменски полицајци имали су задатак да сузбијају домаће немире, док су азербејџанске полицијске јединице преузеле улогу стабилизације и одржавања реда на територијама које су стављене под контролу. Из овог рецентног примера можемо видети како се у околностима немиронодопског стања прилагођавала улога полицијских снага двеју сукобљених страна.

Да закључимо, одбрамбена функција полиција је једина њена функција која није константно „активна”. Она се активира у условима немирнодопских стања, пре свега ратног стања. Тада се полиција привремено ставља на располагање систему одбране, при чему не сме да трпи остваривање свих оних редовних полицијских функција. У том циљу организација и функција полиције могу да трпе значајне промене. Међутим, битно је напоменути да брзина прилагођавања полиције условима немирнодопског стања увелико зависи и од актуелног степена милитаризације полиције у неком друштву. Због тога ћемо, у наставку овог рада, обрадити феномен милитаризма у полицији те указати на неке његове предности и недостатке.

Милитаризам у полицији

Историјски развој полиције нераскидиво је повезан са феноменом милитаризма, где су полицијске и војне функције често биле нераздељиве, али и спојене у истим организацијама (Robinson & Scaglione, 1987; Masleša, 2011). Тако Мек-Мајкл (McMichael, 2016) тврди да су полиција и војска одувек биле повезане, а полицијске тактике често су произлазиле из наслеђа колонијалних и противпобуњеничких ратова. Одвојеност ове две силе је идеолошка конструкција либерализма, а не историјска чињеница. Још у античко доба основне полицијске функције биле су у рукама владалаца, војних старешина (па и робовласника), а ова пракса настављена је и у Римском царству, где је у дужем временском периоду војска вршила полицијску службу. Сличан модел пренесен је и у феудални систем, у којем су функције власти, укључујући војску и полицију, биле обједињене у једној личности – личности феудалног господара. У периоду апсолутистичких монархија ова веза је додатно формализована, те је полиција имала своје устројство по узору на организацију војног естаблишмента, што је омогућило обуку стручњака за војно-политичку репресију. Робинсон и Скалион (1987) то илуструју и кроз примере војних друштава код индијанских племена, попут Чејена, која су обављала полицијске дужности, укључујући и надзор над ратницима у време рата. Најјаснији пример еволуције овог модела је развој Зулу државе, где су се „старосна друштва” младића, која су првобитно имала и војне и полицијске задатке, трансформисала у формалне војне пукове који су истовремено били и полиција. Слично томе, у краљевини Буганда владари су се ослањали на контролу оружаних снага за одржавање унутрашњег реда, користећи наоружане телохранитеље и стајаћу војску за полицијске задатке, укључујући и функцију тајне полиције и целата. Овакво историјско наслеђе, према мишљењу професора Раме Маслеше (2011), и данас утиче на полицијске системе, због чега традиционални бирократски модел организације полиције и даље задржава „парамилитаристичка обиљежја”.

Милитаризација полиције представља сложен процес, који можемо сагледати кроз следеће димензије милитаризма: материјална – војно наоружање, опрема и технологија; културна – војни језик, стил (појава/изглед), веровања и вредности; организациона – милитарно устројство полицијске организације (команде и контролни центри) или организовање елитних јединица полиције по моделу

милитарних специјалних јединица; оперативна – моделовање активности према војном узору, посебно у решавању високо ризичних ситуација (Bieler, 2016; Kesić i Zekavica, 2018; Steidley & Ramey, 2019). Можемо рећи да је милитаризам у полицији појава која је дубоко повезана са њеним историјским развојем, који је изнедрио бројне сличности и разлике између војске и полиције. Можда се и најбитнија разлика између те две оружане формације огледа у доминантном објекту заштите – у случају полиције то су људи (грађани), а у случају војске то је држава. Поред тога, присутне су значајне разлике у функционалном и организационом смислу, а које су се искристалисале унутар актуелног степена развоја демократског друштва. С друге стране, сличности које и даље постоје између полиције и војске одраз су историје развоја државног апарата. У одређеним државама постоје специфичне војно-полицијске организације – жандармерија, које чак делују у саставу министарстава надлежних за послове одбране, у чијој се хијерархији примењују војни чиновни и слично. У Француској, примера ради, Национална жандармерија је војно-полицијска организација на чијем се челу налази директор који је, за део послова, одговоран министру унутрашњих послова, док за други део послова одговара министру одбране (Šetka i Đukić, 2025). У Републици Србији, с друге стране, Жандармерија је организована као посебна јединица полиције у седишту Дирекције полиције (Jovićić i Šetka, 2023). Иако нема организационих додира са Министарством одбране и Војском Србије, Жандармерија има одређена милитаристичка обележја. Поред тога, у неким земљама жандармерија је у целости у саставу министарстава надлежних за послове одбране (нпр. Холандија и Пољска). Бављење организацијом и надлежностима жандармерије у појединим земљама свакако превазилази оквире овог рада, али је реч о честим облицима организације, коју одређени аутори описују као војну формацију са полицијским овлашћењима.

Док заговорници тврде да је милитаризација вид професионализације који полицији даје неопходне алате за борбу против савремених претњи и омогућава ефикаснију употребу силе, критичари узвраћају да нема чврстих емпиријских доказа да милитаризација побољшава рад полиције. Они упозоравају да она мења природу полицијског посла, подстичући примену насиља у ситуацијама где оно није потребно (Steidley & Ramey, 2019). Битнер (1970) наводи да је војни модел привлачан високом полицијском менаџменту из неколико разлога. Прво, постоје површне сличности између војске и полиције, јер обе службе представљају инструменте силе који морају бити у стању високе приправности. Друго, наводи да је америчка полиција, историјски, била под утицајем локалне политике, корупције и лењости, па је војна дисциплина уведена као средство за уклањање тих негативних утицаја. Коначно, војни модел је „организационо примитиван” и лак за примену, посебно у институцији која нема развијене менаџерске вештине и где већина припадника има претходно војно искуство. Упркос овим разлозима, Битнер тврди да је суштина полицијске функције дубоко некомпатибилна са војним обележјима. Он објашњава да се рат против спољног непријатеља не може поистоветити са контролом унутрашњих проблема једног друштва. Рат подразумева „вољу за немилосрдношћу”, која је непожељна у унутрашњим пословима јер би контрола криминала на тај начин и сама постала злочин. Бери Фридман

(2021), иако експлицитно не користи термин „милитаризам“, говори о концепту „конструисаног полицајца силе и закона“. Фридман објашњава да се овај модел ствара кроз регрутацију која наглашава војничку дисциплину, док регрутни материјали често приказују полицајце у војничким униформама и обуку која је претежно фокусирана на употребу силе и кориштење војне опреме. При томе су неке друге вештине, нпр. медијације и социјалног рада, које су полицији свакодневно потребне, занемарене. Овакав приступ, закључује Фридман, ствара штетан модел у којем се „војник“ шаље да решава сложене друштвене проблеме (бескућништво, породични сукоби и сл.), за које није ни обучен, ни опремљен.³

Из Битнеровог излагања (1970), али и радова неких других аутора (Menning, 2014; Delehanty et al., 2017; Lawson, 2018; Kesić i Zekavica, 2018; Mummolo, 2018; Steidley & Ramey, 2019; Friedman, 2021) видљив је низ штетних последица милитаризације полиције. Можда и најзначајнија последица јесте спречавање професионализма. Наиме, војнобирокарска дисциплина фокусирана је на унутрашња правила (уредан изглед, тачност, бирократске рутине) која немају везе са стварним радом полиције у заједници. Такође, милитаризам у полицији доводи до стварања тзв. „перверзних подстицаја“⁴. У комбинацији са притиском да се остваре видљиви резултати рада (акције лишења слободе), војна дисциплина подстиче полицајце да изводе спектакуларне акције (уз кориштење интензивне физичке силе), уместо да оне буду изведене на софистициранији и мање упадљив начин, без угрожавања циља. Затим, милитаризам у полицији доводи до слабљења улоге и одговорности руководиоца. Уместо да воде своје људе, да буду лидери, претпостављени у полицији перципирани су само као дисциплинске фигуре које могу нанети штету, али не и пружити помоћ. Да би осигурали лојалност, они су приморани да заташкавају лоше праксе својих подређених у односу према грађанима, како би заузврат добили поштовање интерних правила понашања. Напослетку, милитаризам се негативно одражава и на полицијско образовање и обуку. Обука се своди на учење интерних правила, а не на стицање вештина за рад са грађанима. Петер Менинг (2014:4520) такође критикује милитаризам, наглашавајући његову појаву у полицијској реторици и пракси, и то кроз облачење и драматизацију улоге полиције у медијима и сопственим рекламама, где се полиција представља као „насилна, добро наоружана, дистанцирана, хладна и тајанствена“. Иако су и полиција и војска симболи жртвовања за опште добро, њихове функције захтевају суштински различите организационе приступе. Користећи податке на нивоу округа из четири америчке савезне државе, Делехант и други (2017) долазе до закључка да постоји директна веза између увођења војне опреме и повећаног полицијског насиља. Увођење војне опреме, према ауторима, подстиче „културу милитаризације“ унутар полиције. Ово се поклапа

³ Овде до изражаја долази позната максима: „Полицајац је грађанин у униформи, а не војник на полицијском задатку“.

⁴ Израз „перверзни подстицаји“ (на енглеском *perverse incentives*) јесте устаљен концепт у друштвеним наукама који описује ситуацију у којој систем награђивања ненамерно подстиче понашање које је супротно стварним циљевима организације. Битнеров (1970) опис система у којем се полицајац награђује за „победу у тучи“, а не за њено избегавање, савршено одговара тој дефиницији.

са психолошким феноменом познатим као „закон инструмента” (ако је једини алат који имате чекић, све почиње да личи на ексер), где доступност оружја и војне опреме повећава вероватноћу да ће се насиље користити као примарно средство за решавање проблема и извршавање задатака. Слично томе, Ловсон (Lawson, 2018) проналази позитивну и статистички значајну повезаност између нивоа милитаризације (мереног вредношћу набављене војне опреме) и броја осумњичених које је полиција лишила живота. Једноставније речено, како расте ниво милитаризације полицијске агенције, тако расте и број смртних случајева које она проузрокује. Анализом процеса милитаризације полиције Кесић и Зекавица (2018) долазе до закључка да, иако овај процес има одређене ситуационе предности, његови системски негативни ефекти далеко превазилазе позитивне, представљајући озбиљну претњу демократском друштву и владавини права. Њихов главни аргумент је да милитаризација суштински мења карактер полиције. Она престаје да буде сервис грађана и трансформише се у квазивојну организацију, а полицајац постаје „службеник са идеологијом ратника”. Последица је слабљење социјалне функције полиције, али и функције превенције криминалитета. Фокус се помера са проактивног и превентивног деловања на реактивну и ретрибутивну (казнену) функцију. Уместо решавања узрока проблема у заједници, полиција постаје инструмент силе, што је корак уназад у односу на савремене полицијске филозофије. О негативним ефектима милитаризације полиције говори и Мумоло (2018), сматрајући да овај процес не доводи до унапређења стања јавне безбедности и смањења стопе криминалитета. Поред тога, он закључује да милитаризација, а посебно изложеност сликама милитаризоване полиције у вестима, може нарушити углед полиције у јавности и повећати неповерење грађана. Сличан закључак извели су и Сидли и Рами (2019), који сматрају да упркос томе што полиција подржава милитаризацију, постоји врло мало доказа да она унапређује јавну безбедност, док истовремено постоје све јачи докази да може имати штетне последице, укључујући повећано насиље и нарушавање односа полиције са јавношћу. Постоје истраживања која су показала да је и подршка грађана милитаризацији полиције комплексна и зависи од контекста. Генерално, подршка милитаризацији је већа међу мушкарцима, особама са нижим нивоом образовања и онима који се изјашњавају као политички конзервативци. Грађани који су генерално задовољнији радом полиције и они који су више забринути због тероризма, дроге и банди, такође чешће подржавају милитаризацију. Особе са факултетском дипломом показале су значајно мању подршку (Lockwood et al., 2018).

Поред бројних штетних последица које може изазвати, милитаризам у полицији има одређене предности, односно може бити користан у специфичним, строго ограниченим околностима. Чврста хијерархија и дисциплина су ефикасне приликом обезбеђивања великих јавних окупљања, сузбијања насилних демонстрација или током ванредних ситуација попут елементарних непогода. Такође, ангажовање високообучених специјалних јединица, које имају војну структуру, јесте оправдано, али искључиво у високоризичним интервенцијама као што су ослобађање талаца или хапшење изузетно опасних и наоружаних лица. Међутим, Кесић и Зекавица (2018) наглашавају да проблем настаје када овај изузетак

постане правило, а парамилитарне тактике почну да се користе у рутинском полицијском раду. Поред тога, висок степен милитаризације полиције може бити користан за остваривање одбрамбене функције полиције, о којој је било речи у првом делу рада. Дакле, милитаристичка обележја полицијске организације или њених појединих делова омогућавају лакшу интеграцију полиције у систем одбране државе у немирнодопским стањима. Таквим организацијама много је лакше да се ставе под војну команду и извршавају војне задатке.

Закључак

Одбрамбена функција полиције и милитаризам у полицији представљају два комплексна феномена која су историјски, организационо и функционално испреплетена. Како је у раду показано, одбрамбена функција је једина функција полиције која није стално активна, већ се активира у немирнодопским стањима, када полиција добија специфичну улогу подршке оружаним снагама у одбрани земље. Њено остваривање захтева значајне организационе и функционалне промене, а регулисано је строгим нормама националног и међународног права које штите њен, примарно цивилни, карактер.

С друге стране, милитаризам у полицији, иако укоренен у заједничкој историјској генези полиције и војске, у савременом демократском друштву представља претежно негативну појаву. Како је истакнуто, милитаризација, кроз преузимање војне опреме, тактика и „ратничког менталитета“, води ка ерозији поверења грађана, повећању употребе силе и насиља те занемаривању превентивне и социјално-услугне функције полиције. Она трансформише полицију из сервиса грађана у силу која се конфронтира са заједницом, што је у супротности са тековинама модерног полицијског деловања.

Централни увид овог рада лежи у парадоксалној вези ова два концепта. Иако је милитаризам у свакодневном раду штетан, његова обележја – чврста хијерархија, дисциплина и командна структура – могу олакшати бржу и ефикаснију интеграцију делова полиције у систем одбране, када се за то укаже потреба. Полицијска организација са израженим милитаристичким карактеристикама лакше се прилагођава захтевима деловања под војном командом.

Коначно, изазов за сваку демократску државу јесте успостављање баланса. Неопходно је градити полицију као цивилни сервис грађана, која свој легитимитет црпи из поверења заједнице, те активно радити на процесу демилитаризације у редовним условима. Истовремено, кроз јасно дефинисане законске механизме, стратешке планове и обуку држава мора обезбедити да полиција буде спремна да ефикасно изврши своју одбрамбену функцију у ванредним околностима, без трајног нарушавања своје суштинске природе. Даље истраживање ове проблематике, као и њено адекватно третирање у оквиру образовних програма за полицијске и војне кадрове, од кључног је значаја за разумевање и унапређење функционисања целокупног система безбедности.

Литература

- [1] Bieler, J. M. (2016). Police militarization: The state of the field. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 39(4), 605-620. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-01-2016-0005>
- [2] Bittner, E. (1970). *The Functions of the Police in Modern Society: A Review of Background Factors, Current Practices, and Possible Role Models*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, National Institute of Mental Health.
- [3] Delehanty, C., Mewhirter, J., Welch, R., Wilks, J. (2017). Militarization and police violence: The case of the 1033 program. *Research and Politics*, 4(2), 1-7. <https://doi.org/10.1177/2053168017712885>
- [4] Đukić, B., Šetka, G., Đukić, P. (2015). *Aspekti bezbjednosti u lokalnim zajednicama u Republici Srpskoj*. [Aspects of Security in Local Communities in the Republic of Srpska]. Banja Luka: Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja.
- [5] Jovičić, D., Šetka, G. (2023). *Organizacija i nadležnost policije*. [The Organization and Duties of the Police]. Banja Luka: Fakultet bezbjednosnih nauka.
- [6] Jovičić, D., Šetka, G. (2024). The Police as the Primary Guarantor of Security in the State. *Security Dialogues*, 15(2), 43-52.
- [7] Kesić, Z., Zekavica, R. (2018). Lice i naličje militarizacije policije. [The Two Faces of Police Militarization]. *Vojno delo*, 4/2018, 86–99. <https://doi.org/10.5937/vojdolo1804086K>
- [8] Kešetović, Ž., Korajlić, N., Tot, I. (2013). *Krizni menadžment*. [Crisis Management]. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
- [9] Lawson, E., Jr. (2018). Police militarization and the use of lethal force. *Political Research Quarterly*, 71(4), 1-13. <https://doi.org/10.1177/1065912918784209>
- [10] Lockwood, B., Doyle, M. D., Comiskey, J. G. (2018). Armed, but too dangerous? Factors associated with citizen support for the militarization of the police. *Criminal Justice Studies*, 31(2), 113-127. <https://doi.org/10.1080/1478601X.2017.1420652>
- [11] Manning, P. K. (2014). Role and Function of the Police. In G. Bruinsma & D. Weisburd (Eds.), *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. New York, NY: Springer.
- [12] Masleša, R. (2011). *Policija i društvo*. [Police and Society]. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
- [13] McMichael, C. (2016). Pacification and police: A critique of the police militarization thesis. *Capital & Class*, 41(2), 1-18. <https://doi.org/10.1177/0309816816678569>
- [14] Milošević, G., Subošić, D. (2006). Elementi javne bezbednosti. [Elements of public security]. *Bezbednost*, 3(06), 399-413.
- [15] Mummolo, J. (2018). Militarization fails to enhance police safety or reduce crime but may harm police reputation. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 115(37), 9181-9186. <https://doi.org/10.1073/pnas.1805161115>

- [16] Novak, K., Cordner, G., Smith, B., Roberg, R. (2022). *Police & Society*, 9th Edition. New York: Oxford University Press.
- [17] Pejanović, Lj., Vejnović, D., Rakić, M. (2018). *Zaštitna funkcija bezbednosti u vanrednim situacijama*. [The Protective Function of Security in Emergency Situations]. Banja Luka: Evropski defnologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja; Republička uprava civilne zaštite Republike Srpske.
- [18] Pino, N. W., Wiatrowski, M. D. (Eds.). (2006). *Democratic Policing in Transitional and Developing Countries*. Aldershot, Hampshire: Ashgate Publishing, Ltd.
- [19] Pušeljić, M., Jelenski, M. (2007). Policijski sustavi – realizacija policijske funkcije kroz ustroj. [Police systems - performing police functions through organization]. *Policija i sigurnost*, 16(1–2), 1–19.
- [20] Reiss, A. J., Jr. (1971). *The Police and the Public*. New Haven, CT: Yale University Press.
- [21] Robinson, C. D., Scaglion, R. (1987). The Origin and Evolution of the Police Function in Society: Notes toward a Theory. *Law & Society Review*, 21(1), 109-154.
- [22] Steidley, T., Ramey, D. M. (2019). Police militarization in the United States. *Sociology Compass*, 13(4), e12674. <https://doi.org/10.1111/soc4.12674>
- [23] Stevanović, O., Subošić, D., Mijalković, S. (2012). Odbrambena funkcija policije kao sadržaj nauka odbrane. [The Defensive Function of the Police as a Subject of Defence Studies]. *Vojno delo*, 64(2), 225-235.
- [24] Stevanović, O., Subošić, D. (2013). Policija u nemirnodopskim i drugim posebnim bezbednosnim stanjima. [Police in nonpeaceful and other special security conditions]. U: *Naučni skup sa međunarodnim učešćem „Međunarodno humanitarno pravo”* (str. 141–156). Priština – Kosovska Mitrovica: Pravni fakultet.
- [25] Subošić D. (2013). Uvažavanje teritorijalnog principa organizovanja policije u Srbiji u zavisnosti od primene sektorskog načina rada. [Adherence to the Territorial Principle of Police Organization in Serbia in Relation to the Implementation of the Sectoral Method of Work]. U: *Tematski zbornik radova: Struktura i funkcionisanje policijske organizacije – tradicija, stanja perspektive* (str. 187–204). Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- [26] Subošić, D. (2017). *Organizacija i poslovi policije*. [The Organization and Duties of the Police]. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- [27] Subošić, D., Stevanović, O. (2023). *Organizacija i poslovi policije*. [The Organization and Duties of the Police]. Beograd: Kriminalističko-policijski univerzitet.
- [28] Vukašinović-Radojičić, Z., Subošić, D. (2007). Osnovna pravno-organizaciona obeležja savremene policije. [Basic legal and organizational features of modern police]. *Pravni život*, 10(2007), 703–715.
- [29] Friedman, B. (2021). Disaggregating the Policing Function. *University of Pennsylvania Law Review*, 169(4), 925-999.
- [30] Šetka, G., Đukić, P. (2025). Comparative Analysis of Police Systems in France and Germany. *Sociological Discourse*, 14(26), 65-83.

Резиме

Рад се бави анализом два међусобно повезана феномена: одбрамбене функције полиције и милитаризма у полицији. Циљ је био да се, кроз преглед релевантне литературе, укаже на специфичности одбрамбене функције, која се активира искључиво у немирнодопским стањима (ратно или ванредно стање), и да се истражи парадоксална веза ове функције са феноменом милитаризма у полицији. Да би се разумела посебност одбрамбене функције, прво се представљају остале функције полиције које су константно активне: управна, кривична, прекршајна, нормативна, образовна и социјално-услужна. Посебан нагласак стављен је на социјално-услужну димензију, која полицију дефинише као сервис грађана, што је у супротности са традиционалним репресивним моделом. Одбрамбена функција активира се искључиво у немирнодопским стањима, када полиција мења режим рада и прилагођава своју организацију и овлашћења, делујући у координацији са војском. Њен статус и деловање тада регулисани су нормама националног и међународног права, које је примарно третирају као цивилни орган, осим у случају директног укључивања јединица полиције у састав оружаних снага.

Милитаризам у полицији огледа се у преузимању војне опреме, тактике, вредности и организационе културе. Овај феномен има дубоке историјске корене, будући да су полицијска и војна функција првобитно биле спојене у једном органу. У раду се идентификују четири димензије милитаризма: материјална (оружје и технологија), културна (језик и вредности), организациона (командна структура) и оперативна (војни модели деловања). Бројна истраживања, која се анализирају, указују на изразито штетне последице милитаризације у мирнодопским условима. Оне укључују нарушавање односа са заједницом, пораст полицијског насиља, слабљење социјалне функције и ерозију поверења грађана у полицију. Милитаризација трансформише полицајца из „пружаоца услуга“ у „ратника“, што је у супротности са начелима полицијског деловања у демократским условима.

Међутим, централни увид рада налази се у парадоксалној вези два посматрана феномена. Иако је штетан у свакодневном раду, одређени степен милитаризације – чврста хијерархија, дисциплина и командна структура – може олакшати и убрзати интеграцију полиције у систем одбране током немирнодопског стања. Полицијска организација са израженијим милитаристичким карактеристикама лакше се прилагођава захтевима деловања под војном командом приликом активирања њене одбрамбене функције. У том смислу кључни изазов за савремене полицијске системе представља проналажење равнотеже између одржавања демократског, услужно оријентисаног модела у мирнодопским условима и потребе за ефикасном трансформацијом у сврху одбране државе у немирнодопским стањима. Држава мора тежити демилитаризацији полиције у редовним околностима, али истовремено, кроз јасне законске механизме и обуку, осигурати њену спремност за ефикасно остваривање одбрамбене функције када је то неопходно, без трајног нарушавања примарно цивилне природе полиције.

Кључне речи: *полиција, функција, одбрана, милитаризам, војска*

© 2025 Аутор. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodeło.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

